

Acta Universitatis Tyrnaviensis - Iuridica

**Ročenka
Právnickej fakulty
Trnavskej univerzity
v Trnave**

IX, 2012

Editori

prof. JUDr. Dr.h. c. Peter Blaho, CSc.
doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.

Redakčná rada

prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.
prof. JUDr. Dr.h. c. Peter Blaho, CSc.
prof. JUDr. Alexandra Krsková, CSc.
prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.
prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc.

Recenzenti

doc. Mgr. JUDr. Andrea Olšovská, PhD.
doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.
prof. JUDr. Dr.h.c. Peter Mosný, CSc.
doc. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD., mim. prof.
JUDr. Janka Hašanová, PhD.
JUDr. Eubica Masárová, PhD.
doc. JUDr. Milan Šmátrala, CSc.
JUDr. Marián Ševčík, CSc.
JUDr. Pavol Zloch, CSc.
prof. PhDr. Gustav Dianiška, CSc.
Mgr. Marek Káčer, PhD. – pre článok Dr. Berdisovej

Právnická fakulta
Tyrnavskej univerzity
v Tyrnave
2012

© Právnická fakulta Tyrnavskej univerzity v Tyrnave, 2012
© Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012

ISBN 978-80-8082-558-4

Obsah

I. HISTORICKO-TEORETICKÁ ČASŤ	5
Ján Drgo Kolektívne presadzovanie práv zamestnancov v národno-socialistickom štáte	7
II. SÚKROMNÉ PRÁVO	25
Miriám Laclavíková – Andrea Olšovská Osobitné pracovné podmienky mladistvých zamestnancov s prihliadnutím na rešpektovanie hodnoty ľudskej dôstojnosti v historicko-právnom vývoji	27
Miriám Laclavíková – Lucia Berdisová Skica premien konceptu rovnosti – siluety našich ústav minulého storočia	49
Simona Schuszteková – Marek Švec Pracovnoprávna ochrana osobitných kategórií zamestnancov	61
Mikuláš Füleky Právo na informáciu o výsledku výberového konania	81
III. VEREJNÉ PRÁVO	93
Radek Ivanič Obete hospodárskej kriminality	95
Nataša Hrnčárová K niektorým špecifikám konania o azyle	105
Wojciech Radecki Poľské trestné právo životného prostredia	125

Matúš Filo

Vybrané aspekty právnej úpravy vymáhania daňových nedoplatkov
podľa Daňového poriadku účinného od 1. januára 2012 139

Eubica Masárová

Ústavné medze opakovania daňovej kontroly 159

Michal Maslen

Primeranosť lehoty pre rozhodnutie vo veciach správneho trestania 173

Jana Šimonová

Porušenie finančnej disciplíny – významný inštitút
realizácie rozpočtovej kontroly 189

Marián Ševčík

Úvaha nad súladom hodnotového systému práva s platnou právnou
úpravou v SR z aspektov procesnoprávnej ochrany účastníkov konania
pred orgánmi verejnej správy 203

Pavol Zloch

K vzťahu inštitútu dobrej verejnej správy a kontroly 213

Zoznam autorov 227

Pokyny pre autorov 229

Skica premien konceptu rovnosti – siluety našich ústav minulého storočia

Laclavíková, Miriam – Berdisová, Lucia^{1*}

Synopsa: Príspevok² načrtáva siluety konceptov rovnosti vtelených do ústav platných v minulom storočí na území Slovenska. Obrysy práva „v knihách“ a práva v prakticky realizovaného neboli identické. Príspevok tak načrtáva dva odlišné obrazy naraz. Kľúčová časť príspevku je venovaná antidiskriminačnému dôvodu „pohlavie“ a „rod“, na ktorom sa (jednoducho) ilustruje život ústavného textu. Príspevok prichádza so záverom, že hoci vyjadrenie antidiskriminačných klauzúl v rôznych ústavách bolo podobné, realizácia klauzúl bola a je v podstatnom ovplyvnená vnímaním rovnosti, resp. špecifického konceptu rovnosti, spoločnosťou, či tými, ktorí disponovali mocou.

Kľúčové slová: rovnosť, diskriminácia, diskriminačná klauzula, pohlavie, rod

Problematika rovnosti a zákazu diskriminácie sa v istých vlnách dostáva na program dňa, stáva sa diskutovanou, avšak po čase jej miesto preberie iná téma. To však podľa nášho názoru neznamená, že daným spôsobom osciluje aktuálnosť problematiky rovnosti a zákazu diskriminácie, ako jednej z jej modalít. Minimálne deklarované právo aspiruje na spravodlivé usporiadanie spoločnosti a jedným zo hodnôt spravodlivosti je aj rovnosť. Preto sledovaním vývoja zakotvovania klauzúl rovnosti (resp. tzv. antidiskriminačných klauzúl) a ich realizácie v praxi sa môžeme mnoho dozvedieť o spoločnosti a jej decizoroch, a to aj v prípade, ak sa klauzulou rovnosti spoločnosť sama zaviazala i ak je ňou zaviazaná iným subjektom. Už len deskriptívny pohľad na život antidiskriminačných klauzúl tak môže priniesť zaujímavé objasnenie vzťahov v spoločnosti.

Cieľom tohto príspevku je preto v základných obrysoch načrtnúť antidiskriminačné klauzuly zakotvené v ústavách na území Slovenska v minulom storočí a poukázať na „život“, realizáciu, týchto klauzúl. Takýmto spôsobom sa aj overí naša téza, v zmysle ktorej pri realizácii ustanovení predpisov, ktoré majú výrazný presah na hodnoty, realizácia týchto ustanovení je kľúčovo formovaná spoločnosťou a držiteľmi moci. Možno teda v takýchto prípadoch relatívne jed-

¹ * doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra dejín práva; Mgr. Lucia Berdisová, PhD., Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra ústavného práva.

² Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu reg. č. APVV-0562-11 „Právne argumenty a právne princípy ako pramene práva“.

noducho vybadaf pnutie v rámci trojuholníka s ramenami „text ustanovenia“, „spoločnosť“ a „decízori, osoby a orgány aplikujúce ustanovenie“. Zároveň sa domnievame, že prostredníctvom popísania antidiskriminačných klauzúl ústav minulých sa súčasne znenie antidiskriminačnej klauzuly nasvieti v inom svetle, pričom vzniknú aj nové otázky.

1. HISTORICKÉ ÚSTAVY MINULÉHO STOROČIA

1.1 Ústavná listina z roku 1920

Ústavná listina z roku 1920³, jedna z najmodernejších európskych ústav tej doby, stanovila, že „výsady pohlavia, rodu a povolania sa neuznávajú“⁴. Dokonca aj aktívne i pasívne právo voliť bolo priznané občanom bez ohľadu na pohlavie.⁵ Už vyššie spomenuté ustanovenie § 106 ústavnej listiny bolo zaradené do časti ústavy s titulkom „Rovnosť“ a tento paragraf následne deklaroval všetkým obyvateľom Československej republiky rovnakú ochranu života a slobody ako občanom, a to bez ohľadu na pôvod, štátnu príslušnosť, rasu, jazyk alebo náboženstvo.⁶ Avšak aj v tomto prípade musíme odlišiť rovnosť od rovnoprávnosti.⁷ Plná rovnoprávnosť a požívanie občianskych a politických práv bez ohľadu na rasu, jazyk a pohlavie boli dané len občanom Československej republiky na základe § 128, ods. 1. listiny. Keďže však § 128 ústavnej listiny patrí pod šiestu časť, ktorá sa zameriava na ochranu národných, náboženských a rasových menšín, systematický výklad evokuje, že dané ustanovenie v skutočnosti nedeclaruje plnú rovnosť občanov pred zákonom, ale zakotvuje skôr práva menšín.⁸

³ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., ktorým sa uvádza ústavná listina Československej republiky.

⁴ § 106, ods. 1 ústavnej listiny.

⁵ § 9, § 10, § 14, § 15 ústavnej listiny.

⁶ § 106, ods. 2 ústavnej listiny.

⁷ Pozri napr. BÁRÁNY, E.: Rovnoprávnosť. In LENGYELOVÁ, D. (ed.): (Ne)rovnosť a rovnoprávnosť. Bratislava: Slovak Academic Press, 2005, ss. 13-15 či COLOTKA, P.: Niektoré implikácie slovného spojenia „rovnosť a rovnoprávnosť“. In LENGYELOVÁ, D. (ed.): (Ne)rovnosť a rovnoprávnosť. Bratislava: Slovak Academic Press, 2005, ss. 340-341. Colotka tvrdí, že pre anglicky a francúzsky hovoriace „milieu“ je charakteristické porozumenie rovnoprávnosti ako jednej z konotácií rovnosti a rovnoprávnosti, tak nestojí ako samostatný pojem. Na druhej strane je situácia iná v nemeckej jazykovej komunite, kde môžeme odlišiť „Gleichheit“ od „Gleichberechtigung“. Odlišnosť medzi rovnosťou a rovnoprávnosťou môže byť implicitne vnímateľná tiež v rámci premien konceptu rovnosti v ústavách tak, ako ich opisujeme v tomto príspevku.

⁸ Opak tvrdí Jan Gronský v GRONSKÝ, J.: Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa I. 1914-1945, Praha: Univerzita Karlova v Praze Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 104, pozn. 95.

Smerom k praktickej realizácii neuznania výsad pohlavia a rodu zakotvenej v ústavnej listine je dôležité poznamenať, že bola interpretovaná reštriktívne, rovnako ako zákon o zrušení šľachtictva, rádov a titulov z roku 1918⁹. Napríklad Najvyšší súd Československej republiky, odvolávajúc sa na názor autorov Fajнора a Zátureckého, v rozhodnutí zo 4. januára 1930 vyslovil, že zákonom č. 61/1918 Sb. z. a n. a jeho novelizáciou zákonom č. 243/1920 Sb. z. a n. „nebola dotknutá platnosť súkromnoprávných ustanovení zakladajúcich sa na stavovských rozdieloch, najmä na poli manželského a dedičského práva“¹⁰. Zdôvodnenia takto koncipovanej úpravy možno nájsť aj v súdovej literatúre a azda najvýstižnejšie sa vyslovili Fajnor – Záturecký: „Bolo to bezprostredne po prevrate a vír udalostí vyžadoval od Národného Shromáždenia prácu tak koapnú, že sa môže právom predpokladať, že na prípadné rozdiely v civilnom práve na Slovensku a Podkarpatskej Rusi sa asi vôbec nepomyslelo, pretože v kladnom prípade zrušenie civilnoprávných následkov šľachtictva bolo by muselo byť – čo len niekoľko slovami – jasne vyrieknuté.“¹¹. Hlas právnej vedy však neznel iba unisono. Napríklad Fundárek polemizuje s opačným stanoviskom pričom sa obracia na účel zákona, a preto podľa jeho názoru „účelom zákona o zrušení šľachtictva bolo zmazať ošetky rozdiely, ktoré tu trovaly medzi zemanmi a nezemanmi, čiže prispôsobiť právne postavenie zemanov onomu všeškerého občianstva“¹², čo následne malo znamenať, že systém spolunadobudnutého majetku sa má uplatňovať aj pri manželstvách bývalých šľachticov a honoraciírov.¹³

⁹ Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., ktorým sa zrušujú šľachtictvo, rády a tituly.

¹⁰ Kritický postoj k uvedenému stavu prezentoval aj BLAŽKE, J.: Majetkové právo manželské. Praha: Orbis 1953, s. 35. „a tak se udržoval kuriosní stav dvojího práva, jiného pro šlechtice a honoraciory, jiného pro ostatní občany, při čemž šlechtictví se právně neuznávalo“. Pre judikatúru pozri: NS ČSR v odôvodnení rozh. z 4. januára 1930 Rv IV 258/29 (Úradná sbierka, I. č. 314) vyslovil názor, že „so zákonom o zrušení šľachtictva na rozdiely v rodinnom a dedičskom práve na Slovensku písomníctvo (Dr. V. Fajnor, Manželské právo majetkové na Slovensku, P.o., roč. III, s. 3-4, Fajnor-Záturecký, Nástin súkromného práva, § 53 B.V., s. 405 a 406 a § 59 IV. 1, s. 443) už sa vysporiadalo, dôvodívoši presvedčujúcim spôsobom, že spomenutým zákonom a jeho doplnkom zo dňa 10. apríla 1920, čís. 243 Sb. z. a n., nebola dotknutá platnosť súkromnoprávných ustanovení, zakladajúcich sa na stavovských rozdieloch, najmä na poli manželského a dedičského práva“. Podobne NS ČSR v odôvodnení rozh. z 24. mája 1930 Rv III 598/29 (Úradná sbierka, II. č. 463) vyslovil, že „bývalé uhorské právo pokladalo manželov, patriacich do triedy šľachticov a honoraciírov, za hlavných nadobúdateľov, ich manželky nemali nárok na koakvizíciu, a preto majetok, nadobudnutý za manželstva, prechádzal len na dedičov manžela; toto právne pravidlo teda znamenalo privilegium pre šľachticov a honoraciírov a ich sukcesorov“. Porovnaj tiež rozh. NS ČSR z 21. decembra 1929, Rv III 623/29 (Úradná sbierka, I. č. 308) a i.

¹¹ Pozri FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. III. vydanie, s. 435.

¹² FUNDÁREK, J.: Majetok spolunadobudnutý dľa súkromného práva platného na Slovensku, In: Časopis pro právní a státní vědu, roč. 5, 1922, s. 62.

¹³ Aj Singer presadzuje názor zrušenia nielen verejnoprávnych, ale aj súkromnoprávných

Literatúra a súdna prax sa vlastne priklonili k stanovisku, že klauzula rovnosti obsiahnutá v ústavnej listine bola „len programom, ktorý na poli práva súkromného nebol prevedený“¹⁴. Pre oblasť manželského majetkového práva a dedičského práva platného na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi to znamenalo jednak ponechanie časti „výsad pohlaví“ a časti „stavovských výsad“, akými boli „predpisy rozoznávajúce pri koakvizícii príslušnosť k stavu šľachtickému a nešľachtickému; osobitné vdovské dedenie a vyššie zákonné obvenenie u šľachticov“.¹⁵ V súvislosti s ponechaním platnosti časti stavovských rozdielov v oblasti manželského majetkového a dedičského práva neskôr zákonodarstvo Slovenskej republiky uvedený problém nevyriešilo, naopak, aj po prijatí Ústavy Slovenskej republiky č. 189/1939 Sl. z. daný stav trval.¹⁶ Vzťahy súkromného práva, napríklad rodinné právo a dedičské právo platné na území Slovenska nebolo teda ústavnou antidiskriminačnou klauzulou dotknuté vôbec. Nastali tak aj situácie existencie odlišných systémov manželských vlastníckych vzťahov pre bývalých šľachticov a pre nepriviligovaných man-

rozdielov medzi šľachticmi a nešľachticmi zákonom o zrušení šľachtictva, rádov a titulov. Ponechanie stavovských rozdielov popri deklarovaní zrušenia šľachtictva, rádov a všetkých z nich plynúcich práv nemožno však odôvodniť len tým, že sa čakalo na skorú kodifikáciu občianskeho práva, ktorá tieto rozdiely z oblasti manželského majetkového práva mala odstrániť s definitívnou platnosťou. SINGER, E.: A nemesség eltűrlésének kihatása a házassági vagyonjogra. In: Csehszlovák Jog, roč. 6, 1926, s. 54. Citované podľa: KRÁL, Š.: Koakvizícia, Turčianský Sv. Martin: Matica slovenská, 1938, s. 46.

¹⁴ LUBY, Š.: Slovenské všeobecné súkromné právo. I. sv. Úvodná časť – Všeobecná časť – osobnostné právo. Bratislava: b.v., 1941, s. 247. Pozri aj HÁCHA, E.-HOETZEL, J. – WEYR, F. – LAŠTOVKA, K.: Slovník veřejného práva československého. 5 svz Brno: Polygrafia R.M. Rohrer, 1934, (reprint Eurolex Bohemia, Praha: 2000) ss. 889-890. Heslo „Ženy“ v tomto slovníku okrem iného uvádza: „Než jednak pojímá panující mínění cit. § 106 odst. 1 úst. listiny – jako projev zásady vířící budoucího zákonodárce a nikoli jako předpis, který by přímo měnil právní řád v době jeho vydání platný (svoz. Boh. Adm. Č. 7954); jednak jsou rozdíly mezi mužským a ženským pohlavím, zčásti dané samou přírodou, zčásti plynoucí zejména z nynější úpravy instituce manželství, aspoň v některých směrech i pro právní řád do té míry významné, že se nakonec žádný zákonodárce nevyhne tomu, aby – právě aspoň v oněch některých směrech – mezi muži a ženami nediferencoval. Podle tohoto pojetí přešlo do čl. právního řádu dost ustanovení, kde se právní postice mužů a žen upravuje odlišně, a přibyla četná taková ustanovení i po roce 1920. Soulad takových ustanovení s ústavou bylo lze uhájit výkladem, že není „výsadou pohlaví“ postice, která je odůvodněna, aspoň převážně, přirozenými rozdíly mezi muži a ženami.“

¹⁵ Ibid., s. 260.

¹⁶ Porovnaj formuláciu § 81 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky č. 189/1939 Sl. z.: „Všetci obyvatelia bez rozdielu pôvodu, národnosti, náboženstva a povolania požívajú ochranu života, slobody a majetku.“ Luby ešte v roku 1941 konštatuje: „Stručne možno povedať toľko, že súkromnoprávne prerogatívny šľachtictva boli zachované, teda šľachtictvo samo súkromnoprávne akosi trvá; ale príslušníkov tohto stavu nemožno označovať za šľachticov a prax zaviedla termín: „bývalí šľachtici“. Tento status súkromnoprávneho šľachtictva „bývalých šľachticov“ prechádza na potomkov ...“ LUBY, Š.: Slovenské všeobecné súkromné právo. I. sv., s. 260.

želov. V nich pozíciu manželky v privilegovanom manželstve možno z hľadiska súčasných štandardov opísať ako dvojité diskrimináciu, a to z dôvodu pohlavia a pôvodu, resp. rodu ak použijeme súdobú terminológiu. Odlišné zaobchádzanie s mužmi a ženami sa odôvodňovalo odkazom na prirodzené rozdielnosti medzi nimi.¹⁷

1.2 Ústava Slovenskej republiky z roku 1939

Realizácia princípu rovnosti sa neskôr ešte zhoršila. Ústava Slovenskej republiky z roku 1939¹⁸, ktorá bola prijatá po založení Slovenského štátu, už neobsahovala žiadne všeobecné zakotvenie princípu rovnosti. Hoci sa predsa len v § 81 ústavy stanovilo, že ochrana života, slobody a vlastníckych práv patrí všetkým obyvateľom bez ohľadu a ich pôvod, národnosť, náboženské vyznanie a povolanie, toto ustanovenie už v čase prijatia ústavy bolo v rozpore s časťou zákonodarstva Slovenského štátu, napríklad s dekrétom vlády č. 63/1939 Z.z. o vymedzení pojmu žida a usmernení počtu židov v niektorých slobodných povolaniach. Stav sa v čase existencie Slovenského štátu nezmenil.¹⁹

1.3 Ústava Československej republiky z roku 1948

Tretie výročie konca Druhej svetovej vojny sa malo stať míľnikom rovnosti v Československej republike, keďže nová ústava²⁰ ašpirovala na prípravu cesty socializmu, na vyrovnanie chodníkov (a nielen ich). Tento raz sa to malo skutočne podariť.

Rovnosť bola chápaná ako formálne egalitárstvo s reminiscenciami do verejného života (napr. neformálny systém kvót pre zastúpenie žien, zriadenie špecifických organizácií pre ženy) i do súkromného života.

Československá republika mala byť ľudovo demokratickou republikou, ktorá neuznáva výsady (čl. III). Štát a seba prevzal záväzok zabezpečiť osobnú slobodu, slobodu prejavu a aj rovnaké príležitosti pre mužov

¹⁷ Porovnaj FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. III. vydanie, s. 435

¹⁸ Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z. o ústave Slovenskej republiky.

¹⁹ V ústave bolo navyše v § 60 zavedené stavovské zriadenie po vzore Talianska, hoci nebolo prakticky realizované. Pozri GRONSKÝ, J.: Komentované dokumenty k ústavným dejinám Československa I. 1914-1945. Praha: Univerzita Karlova v Praze Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 505, pozn. 27.

²⁰ Ústavný zákon č. 150/1948 Sb. Ústava Československej Republiky.

i ženy, pre všetkých občanov (čl. III).²¹ Ústava deklarovala rovnosť občanov pred zákonom (§ 1) a muži a ženy si tiež boli deklarované rovní, a to explicitne aj v rodinnom živote, aj v spoločnosti (§ 1). Ústava zároveň zdôraznila ochranu rodiny a zaviedla špeciálnu ochranu pre tehotné ženy (§ 28 a nasl.). Taktiež viedla k odstráneniu odlišného zaobchádzania manželov pri tzv. bývalých šľachticoch – manželoch na slovenskej časti republiky. Na druhej strane však už spomenuté formálne egalitárstvo čiastočne viedlo k nútenej rovnosti manželov, ktorá zmiešala (či rozmazala) ich tradičné roly a postavenie i bez rešpektu slobody indivíduí. Idea socialistickej ženy: ženy ako robotníčky a ženy ako matky, ktorá buduje socializmus cez svoju prácu, výchovu detí a starostlivosť o svojho manžela, bola presadzovaná zákonmi, napríklad aj zákonom o rodinnom práve.²² V realite priniesla tzv. „dvojité bremeno“ pre ženy, ktoré tak mali nielen významné povinnosti v rodine, ale taktiež povinnosť pracovať.²³

Smerom k projekcii textácie ústavnej klauzuly rovnosti do života spoločnosti je dôležité poznamenať, že vo všeobecnosti boli práva a povinnosti jednotlivcov viac regulované neprávnyimi prostriedkami (napríklad uzneseniami zjazdu KSČ), než samotnou ústavou. Štandardy zakotvené v ústave z roku 1948 často neboli reflektované v zákonoch a živote spoločnosti. To isté možno konštatovať aj o ústave z roku 1960.²⁴

²¹ Princíp rovnakých možností bol rámcovaný mottom distribúcie: „Každý podľa svojich schopností, každému podľa jeho práce!“

²² Zákon o rodinnom práve predstavoval jeden z prvých významnejších právnych aktov prijatých v rámci právnickej dvojročnice. Zaujímavý bol proces jeho prípravy. Zákon o rodinnom práve bol výsledkom prác spoločnej československo-poľskej komisie (československý a poľský zákon o rodinnom práve sa tak od seba líšili len nepatrne) a vychádzal zo sovietskeho rodinného práva. Pozri VESELÁ, R. a kol.: Rodina a rodinné právo – historie, súčasnosť a perspektivy. Praha: EUROLEX Bohemia, 2003, s. 88. Prvou a najvýraznejšou zmenou bolo, že výklad a konkrétna aplikácia zákona o rodinnom práve musela byť v súlade s ústavou z 9. mája 1948 (§ 171 ods. 3). Podľa slov dôvodovej správy k zákonu, ústava z 9. mája súčasne stanovila najdôležitejšie zásady pre úpravu rodinného práva, a to vytvorenie rovnakých podmienok pre rozvoj všetkých občanov, tak mužov, ako aj žien; zásadu rovnosti mužov a žien a rovnaké postavenie muža a ženy v rodine a spoločnosti a ich rovnaký prístup k vzdelaniu, úradom a hodnostiam; manželstvo, materstvo a rodina boli dané pod ochranu štátu; došlo k zrovnoprávneniu detí bez ohľadu na pôvod a deťom sa zaručovala zvláštna starostlivosť a ochrana.

²³ Pre veľmi dobrú štúdiu kladov a záporov života žien v socializme pozri napr. HAVELKOVÁ, B.: Gendrová rovnosť v období socializmu. In BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠTÍMÍČEK, V. (eds.): Komunistické právo v Československu. Brno: Masarykova univerzita, 2009, ss. 179 – 206.

²⁴ Pozri napr. ŠTÍMÁČKOVÁ, K.: Fiktivní, nebo reálna ústava. In BOBEK, M. – MOLEK, P. – ŠTÍMÍČEK, V. (eds.): Komunistické právo v Československu. Brno: Masarykova univerzita, 2009, ss. 124 – 125.

1.4 Ústava Československej republiky z roku 1960

Ak mala ústava z roku 1948 pripraviť cestu socializmu, ústava z roku 1960²⁵ mala urobiť to isté pre komunizmus, keďže socializmus podľa ústavy z roku 1960 už v našej vlasti zvíťazil.

Rovnosť, na ktorú ašpirovala ústava z roku 1960 bola rámcovaná Marxovým mottom: „Každý podľa svojich schopností, každému podľa jeho potrieb.“. Všetci občania mali mať rovnaké práva (čl. 20 ods. 1), rovnoprávnosť bola garantovaná občanom republiky bez ohľadu na ich národnosť alebo rasu (čl. 20 ods. 2), muži a ženy mali deklarované „rovnaké postavenie v rodine, v práci i vo verejnej činnosti“ (čl. 20 ods. 3) a ústava tiež ustanovila, že „spoločnosť pracujúcich zabezpečuje rovnoprávnosť občanov vytváraním rovnakých možností a rovnakých príležitostí vo všetkých oblastiach života spoločnosti“ (čl. 20 ods. 4). Aj ústava z roku 1960 sa venovala postaveniu žien v rodine, v práci, či vo verejnej sfére. Ústava garantovala ich rovnoprávne uplatnenie v týchto oblastiach, a to prostredníctvom úpravy pracovných podmienok, zabezpečovaním osobitnej zdravotnej starostlivosti v tehotenstve a taktiež „rozvojom zariadení a služieb umožňujúcich ženám využiť všetky schopnosti pre účasť na živote spoločnosti“ (čl. 27). Ako je zjavné, ústava z roku 1960 explicitne zaviedla špecifický pozitívny záväzok štátu spojený s reprodukčným aspektom života žien.

Ak by sme chceli analyzovať rozhodovaciu činnosť súdov v diskriminačných veciach počas socializmu, môžeme povedať, že neexistuje takmer žiadna, keďže spory boli riešené neformálne odborovými združeniami alebo národnými výbormi.

Vzhľadom na uvedené môžeme teda povedať, že jednou vecou je text antidiskriminačnej klauzuly zakotvený v ústave, druhou je rešpektovanie tejto klauzuly verejnými autoritami a treťou je pripravenosť spoločnosti, ktorá je klauzulou regulovaná a „normalizovaná“. Na týchto troch úrovniach tak nachádzame premeny antidiskriminačných klauzúl. Ide tak o úroveň ústavného textu, úroveň interpretácie textu a pridržovania sa klauzuly a úroveň akceptácie a internalizácie klauzuly zo strany spoločnosti.

²⁵ Ústavný zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československej socialistickej republiky.

2. ANTIDISKRIMINAČNÉ KLAUZULY V SÚČASNOSTI

2.1 Slovenský, český a poľský ústavný poriadok

Ústava Slovenskej republiky²⁶ v článku 12 ods.1 ustanovuje, že „ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach“ pričom „základné práva a slobody sú neoŏňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné“. Odsek 2 tohto článku znie: „Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.“. Anglický preklad tohto ustanovenia ústavy pochádzajúci zo stránky Ústavného súdu Slovenskej republiky, znie: „fundamental rights shall be guaranteed in the Slovak Republic to everyone regardless of sex, race, colour, language, belief and religion, political affiliation or other conviction, national or social origin, nationality or ethnic origin, property, descent or any other status. No one shall be aggrieved, discriminated against or favoured on any of these grounds.“.²⁷ Iné inštitúcie, často mimovládne organizácie, používajú odlišný preklad slova „rod“ a do anglického jazyka ho prekladajú takmer výlučne ako „gender“²⁸. Potom tieto inštitúcie identifikujú nielen pohlavie, ale aj rod vo význame „gender“²⁹, teda sociálne konštruované rozdiely medzi pohlaviami, ako tzv. antidiskriminačný status obsiahnutý v texte ústavy a v iných právnych predpisoch.

Ústavný poriadok Českej republiky nepozostáva iba z Ústavy Českej republiky, ale aj z Listiny základných práv a slobôd, ktorá má rovnakú textáciu antidiskriminačnej klauzuly, ako Ústava Slovenskej republiky. Anglický preklad tejto klauzuly publikovaný na stránke Ústavného súdu Českej republiky obsahuje slovo „gender“ na miesto slova „sex“ a slovo „birth“ namiesto slova „descent“ ak ho porovnáваме s prekladom na stránke Ústavného súdu Slovenskej republiky.³⁰

Poľská ústava obsahuje všeobecné vyjadrenie princípu zákazu diskriminácie bez uvedenia konkrétnych antidiskriminačných statusov/dôvodov. Podľa ústavy sú si všetky osoby pred zákonom rovné a „nikto nesmie byť diskriminovaný v živote

politickom, sociálnom alebo hospodárskom pre akýkoľvek dôvod“³¹. I tak je však v čl. 233 Ústavy Poľskej republiky uvedený výpočet dôvodov zakázaných obmedzení práv a slobôd, kde obmedzenie nesmie byť založené alebo odôvodnené rasou, pohlavím (ang. verzia ústavy uvádza „gender“), jazykom, vierou, či jej absenciou, sociálnym pôvodom, predkami alebo vlastníctvom. Slovo „gender“ je použité v oficiálnom anglickom preklade ústavy na webovej stránke súdu. Poľská ústava v originály používa slovo „pleć“, ktoré môže byť preložené i ako „sex“, teda pohlavie.

Princíp zákazu diskriminácie patril k princípom komunitárneho práva dlhý čas a my sa ani nepokúšame načrtnúť jeho vývoj na úrovni Európskej únie, keďže je napokon dosť známy. Je však vhodné pripomenúť, že Európska únia je (ako to proklamuje) založená na hodnotách ako rovnosť a nediskriminácia a dôvodmi na základe nemožno nikoho diskriminovať sú okrem štátnej príslušnosti aj pohlavie, rasový alebo etnický pôvod, náboženstvo alebo vieru, zdravotné postihnutie, vek a sexuálna orientácia.³² Charta základných práva Európskej únie vo svojom čl. 21 poskytuje demonštratívny výpočet dôvodov zakázaných diskriminácie, ktorý obsahuje aj pohlavie, rasu, farbu pleti, etnický a sociálny pôvod, genetické vlastnosti, jazyk, náboženstvo alebo vieru, politické alebo iné zmýšľanie, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, narodenie (ang. verzia textu charty uvádza „birth“), zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálnu orientáciu. Slovenská a česká oficiálna verzia charty používajú slovo „narodenie“, teda doslovný a zužujúci preklad slova „birth“, ktoré malo nepochybne iné konotácie počas Francúzskej revolúcie a počas druhej polovice 20.-teho storočia. S ohľadom k rovnosti pohlavia/rodu umožňuje charta prostredníctvom čl. 23 afirmatívnu akciu smerom k menej reprezentovanému pohlaviu.

2.2 Relevancia ústavných klauzúl rovnosti

Záleží vôbec na texte antidiskriminačnej klauzuly?

Sadurski tvrdí, že úloha antidiskriminačných klauzúl s demonštratívnym výpočtom dôvodov môže byť videná ako proklamácia toho, že isté typy diskriminácie sú horšie než iné. Taktiež môže výpočet podľa Sadurskeho mať „iba“ rečnícku funkciu, a to takú, že môže byť videný ako odkaz obyvateľom, že pisatelia ústavy nie sú mizogýni, rasisti, či bigótni ľudia.³³ Sadurski verí, že prá-

²⁶ Ústava bola vyhlásená pod číslom 460/1992 Zb..

²⁷ Pozri http://www.concourt.sk/en/A_ustava/ustava_a.pdf (19. júl 2011). Pozri tiež stránku Verejného ochrancu práv <http://www.vop.gov.sk/constitution-of-the-slovak-republic> (19. júl 2011).

²⁸ Pozri DEBRECENIOVÁ, J.: Antidiskriminačný zákon – komentár. Bratislava: Občan a demokracia, 2008, ss. 11-12.

²⁹ Porovnaj termín „genderové štúdiá“.

³⁰ http://www.concourt.cz/view/czech_charter (21. júl 2011).

³¹ Článok 32 Ústavy Poľskej republiky.

³² Napríklad čl. 2, 3, 9 Zmluvy o Európskej únii a čl. 10, 18, 19 alebo 157 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

³³ Pozri SADURSKI, W.: Rights before courts. A study of Constitutional Courts in Postcommunist states of Central and Eastern Europe, Dordrecht: Springer, 2005, s. 197.

ve druhá možnosť opisuje realitu. Avšak v kontexte celej kapitoly jeho knihy môžeme povedať, že Sadurski preda len priznáva viac relevancie slovám antidiskriminačnej klauzuly. Prinajmenšom pripúšťa, že je vo všeobecnosti „bezpečnejšie“ a jednoduchšie pre súdy subsumovať fakty prípadu pod špecifický a konkrétny dôvod, než pod „alebo na základe iného dôvodu/postavenia“.³⁴

Myšlienka, že na výpočte dôvodov záleží môže byť zaujímavým spôsobom pripísaná tiež zákonodarcovi v Slovenskej republike. Pôvodné znenie článku 2 ods. 1 antidiskriminačného zákona³⁵ zakazovalo diskrimináciu z „akéhokoľvek dôvodu“. Novelou zákona z roku 2008 sa dané ustanovenie zmenilo tak, že sa zaviedol demonštračný výpočet dôvodov, na základe ktorých nemožno nikoho diskriminovať. Novela bola celkom zaujímavou odôvodnená predkladateľom, vládou Slovenskej republiky nasledovne: „Zákonom č. 326/2007 Z. z. bol v ustanovení § 2 ods. 1 zakotvený absolútny zákaz diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu. V rámci prípravy predkladanej novely sa však dospelo k záveru, že pri takto široko koncipovanom zákaze v aplikačnej praxi by sa mohli vyskytnúť aj absurdné situácie. Z tohto dôvodu sa navrhuje, aby v tomto ustanovení bol uvedený demonštračný výpočet dôvodov, pre ktoré sa diskriminácia zakazuje.“³⁶ Trúfalo, ale (preto) i lákavo by sa z daného dalo vyvodiť, že zákonodarca (či predkladateľka) neveria v zdravý rozum nositeľov súdnej moci na takej úrovni, na akej im dôverujú tvorcovia ústav so všeobecnou klauzulou rovnosti (napr. ústavodarcovia v Poľskej republike).³⁷

Prekonajúc daný problém heslom „brať text vážne“ sa dostaneme k poslednej časti príspevku.

3. TRAMPOTY S RODOM/POHLAVÍM/PÔVODOM/NARODENÍM

Ak nahliadneme do slovníkov slovenského jazyka, zistíme, že termín „rod“ znamená/zastupuje pôvod, narodenie, pohlavie, rodokmeň, kmeň, rodinu, národ, národnosť alebo skupinu individuí, ktoré majú nejaké spoločné črty.³⁸ Tak či tak, sledovať stopy premien významov tohto výrazu v práve a v rozhodovaní

³⁴ Pozri ibid, s. 195.

³⁵ Zákon č. 365/2004 Z.z. Antidiskriminačný zákon.

³⁶ http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-17602?prefixFile=m_ (10. jún 2011).

³⁷ Dalo by sa dodať, že niektorí ľudia veria, že existujú rozhodnutia súdov Slovenskej republiky, ktoré ukazujú, že zákonodarca sa nemýlil. Pozri tzv. (anti)diskriminačné žaloby súdov.

³⁸ Pozri napr. PECLAR, Š. et al.: Slovník Slovenského jazyka, III. Diel, Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, 1963, s. 750.

vacej činnosti súdov, nie je ľahké. Ako sme už načrtli, tieto premeny môžu byť *prima facie* videné ako „narodenie“ v prvej Československej republike, „pôvod“ v Československej republike počas socializmu a i po ňom, „gender“ (i.e. rod ako sociálny konštrukt) približne od polovice 90.-tych rokoch minulého storočia, a to hlavne v pracovnom práve (hoci termín „gender“ získava nový význam vo feministických štúdiách približne od 70.-tych rokov). Hoci komplexný a metodologicky dobre spracovaný výskum ešte nebol uskutočnený, je zjavné, že isté konotácie, či skôr významy vystupujú do popredia v istých časoch a v teoretickom i praktickom pohľade tak zabezpečujú „život“ antidiskriminačných klauzúl.³⁹

Môže nám však preklad slova do cudzieho jazyka, teda výber istej konotácie/významu, povedať niečo o inštitúcii, ktorá vyprodukovala preklad?⁴⁰ Anglický preklad Ústavy Českej republiky bol vytvorený po kvalitnom procese a to isté je možné povedať o poľskej ústave a Ústavnom súde Poľskej republiky.⁴¹ Vzhľadom na to, že neexistujú prípady, v ktorých by sa český či slovenský ústavný súd zaoberal diskrimináciou založenou na „rode“, nemôžeme zatiaľ urobiť žiadne závery, ale prinajmenšom môžeme tvrdiť, že už v súčasnosti sa slovo „rod“ v antidiskriminačnom zákone, interpretuje nielen ako pôvod, ale aj gender.

Text každej ústavy je typicky vágny, a to okrem iného preto, že slová sú vágne. Slovo „rod“ môžeme obviniť zo špeciálnej úrovne vágnosti. Je totiž používané v mnohých kontextoch, mnohými spôsobmi a nové spôsoby vznikajú. V súčasnosti často designuje nejaký druh sociálnej konštrukcie – (i) gender ako sociálne konštruované pohlavie, správanie pohlaví, (ii) narodenie, ako status patrenia do nejakej sociálne konštruovanej jednotky (napr. porovnaj známy prípad narodenia sa mimo manželstva, ktorý riešil Európsky súd pre ľudské práva - Marckx v. Belgicko), (iii) pôvod/rodokmeň/rodina ako sociálne a čiastočne prirodzené patrenie do istej jednotky s istým postavením (napr. aristokrat, vazal, lord, zeman, syn XY-na), (iv) národ ako jednotku, ktorú si v súčasnom chápaní možno voľne vybrať⁴², či vlastne (v) akékoľvek spoločenstvo/akákoľvek skupina jednotlivcov so spoločnými črtami, ktorá môže byť vytvorená prirodzene (ak také niečo existuje) alebo sociálne (napr. bojovníci).

³⁹ Pre známu diskusiu o koncepte živej ústavy pozri SCALIA, A: Matter of interpretation. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1997.

⁴⁰ Známu otázkou je, či potrebujeme porozumieť, aby sme preložili či interpretovali (ak je interpretácia prekladom) alebo interpretujeme/prekladáme, aby sme porozumeli.

⁴¹ Oficiálna informácia o preklade v rámci Ústavného súdu Českej republiky bola poskytnutá Vlastimilom Göttingerom a informácia o procese prekladu poľskej ústavy bola poskytnutá Marcinom Nowakom. Za poskytnutie informácií im ďakujeme.

⁴² Pozri napr. čl. 12 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

To nás privádza k záveru, že slovo „rod“ otvára antidiskriminačnú klauzulu spôsobom, ktorý možno ešte súdmi nebol dostatočne zistený a preto aj judikatúra súdov v budúcnosti môže byť v tomto smere zaujímavá, ale i nepredvídateľná.

Otázky, ktoré prirodzene vyvstávajú sú:

- 1) Aké rozdiely medzi ľuďmi sú konštruované a aké prirodzené?
- 2) Existuje nejaké spoločné uchopenie a porozumenie týchto odlišností v členských štátoch Európskej únie?
- 3) Ako odlišne môžu „žiť“ ústavy s rovnakým alebo podobným textom klauzúl (napríklad aj v rámci Európskej únie)?
- 4) Môže slovo „rod“, „Geschlecht“ alebo aj „birth“ hrať významnú úlohu v procese zvyšenia štandardov zákazu diskriminácie (v rámci jednotlivých štátov alebo I v rámci EÚ)?

Zdá sa, že hoci si pri pohľade na rovnaké alebo obdobné antidiskriminačné klauzuly v rôznych krajinách či časoch môžeme pomyslieť, že tieto krajiny sa pokyvkávajú v rytme rovnakej mantry rovnosti, môžu sa napriek tomu modliť k odlišným bohom.

Summary

THE SKETCH OF METAMORPHOSES OF THE CONCEPT OF EQUALITY – SILHOUETTES OF OUR CONSTITUTIONS OF THE PAST CENTURY

The paper strives to sketch the silhouette of the concept/s of equality embodied in the constitutions valid on the territory of Slovakia in the past century. The outlines of the law in books (texts of the constitutions) and the law in action were not identical hence the paper sketches two different pictures at the same time. Substantial part of the paper is dedicated to anti-discriminatory ground of „sex“ and „gender“ („rod“ in Slovak language) as this ground easily allows us to show the life of the constitutional text. The paper comes to the conclusion that even if so called antidiscrimination clauses in different constitutions may have been very much similar their realisation was crucially influenced by the perception of equality or the specific concept of equality by the society and by the power-holders.